

ÜZENET A MAI SZERÉMSÉGBŐL

PENAVIN OLGA: *A szerémségi magyar szigetek nyelve.*

Nyelvtudományi Értekezések 79.

Akadémiai Kiadó, Budapest, 1972.

Földrajzi fekvésénél, történelmi szerepénél, etnikai összetételénél fogva kétségtelen, hogy Vajdaság legizgalmasabb területének a Duna és a Száva tekinthető. »Mivel a Szerémség két hajózható folyó közt, a Duna és a Száva közt fekszik, állandó megszállás célja volt. Területén megfordultak az idők folyamán illirek, kelták, rómaiak, keleti gótok, longobárdok, avarok, frankok, bolgárok, bizánciak, szlávok, magyarok, törökök« — írja bevezetőjében Penavin Olga. Így nem is csoda, hogy a nyelvészek sem közömbösek az idevonatkozó okiratok, szörványemlékek és a ma is itt élő népek nyelvjárása iránt. Ha csak az utóbbi évek szerémségi vonatkozású feldolgozásait nézzük — Velimir Mihailović: *Drimonimi Fruške Gore — Az Újvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Kara könyvtárának kéziratgyűjteményéből*; Dušan Popović: *Srbi u Sremu do 1736—37 god.*, Beograd, 1950; Penavin Olga: *A szerémségi magyarok nyelve — A Novi Sad-i Bölcsészeti Kar Évkönyve*, XIII/2 1970; Dr Jovan Kašić: *Vinogradska leksika u Sremu — Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, Knjiga XIV/1. 1971. — ezekből is jól láthatjuk, hogy ez a vidék egyre inkább vonzza a kutatókat.

A szerémségi magyar szigetek nyelvének feltárása elengedhetetlen követelménye azoknak a dialektológiai vizsgálatoknak, amelyek az újvidéki Magyar Tanszéken folynak, de ugyanígy szolgáltathat fontos adatokat a Magyar Tudományos Akadémia nyelvjáráskutató csoportjának is, hiszen külön jegyei, sajátosságai vannak. Nyilván ezek a gondolatok vezérelték Penavin Olgát is, amikor a 118 kérdésből összeállt kérdőívvel megindult a szerémségi magyarok közé. Mint Csúry Bálint tanítványa, mint a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetének régi munkatársa, s mint Jugoszlávia magyarlakta vidékeinek

tapasztalt dialektológusa, ezekben a falvakban kutatott: Kamanc — Kamemica, Ürög — Irig, Verbica — Vr-bica, Dobrodol puszta — Dobrodol, Vrdnik Prnjavor — Vrdnik Prnjavor, Maradék — Maradišk, Satrinca — Šatrinči, Vogány — Voganj, Herkóca — Hrtkovci, Nyékimca — Nikinci, Platics — Platičevo, Erdövég — Erdevik. A tizenkét község nyelvi anyagát térképeken rögzítette, melyeken az egyes címszavak német értelmezése áll. Így található a mintegy negyven oldalas alapos bevezetés és tudományos összefoglalás után a könyvben 112 térkép. Közülük az első a kutatópontokat mutatja.

A nyelvatlasz-módszerrel készített térképekről könnyen leolvasható egy-egy település hangrendszere, szókincse és alaktana. Külön kiemeli a szerző a magánhangzókat és a mássalhangzókat, valamint ezek változásait. Az alaktani részben a szótöveket, a névszóragozást, a szóképzést, a birtokos személyragozást, a névmásokat és az igeragozást tárgyalja. Végül minden község nyelvének elkészíti az összefoglalóját. Habár e vidéken nem beszélhetünk őslakosságról, mert — ahogy Penavin Olga megállapítja — »Szerémség mai magyar lakossága a XIX. század utolsó éveiben és a századfordulón vagy még később Magyarországra és a mai Jugoszlávia legkülönbözőbb területeiről települt mostani lakhelyére a honvát, illetve német lakosság szomszédságába«, nagyon sok értékes nyelvi adat került az atlaszokra. A kibocsátó nyelvjárás jellegzetességei csaknem mindenütt leolvashatók, mert egy-egy elszigetelt település lakosai megőrizték, megtartották mindmáig őket.

E százötvennyolc oldalas könyv értékét tehát nemcsak abban kell keresnünk, hogy ismert dialektológusunk nehéz feladatot teljesített, amikor bejárta a Fruška Gora lankáin meghúzódó legtávolibb és legeldu-

gottabb magyar lakta falvakat, hanem az ott felszínre került anyag bemutatásában is. A nyelvjárás-kutatás mai, legszemléletesebb módszereit választotta adatainak rögzítésében, valamennyien könnyen leolvashatjuk, ellenőrizhetjük egy-egy szó helyét, változatát az említett szerémségi falvakban, megismerhetjük a vidék hangrendszerét, alaktani vonatkozásait. Emellett a nagy Mai Magyar Nyelvjárások Atlasza is bővült egy elég távoli, de nyelvi felépítésében sokban hasonló más ma-

gyaralakta vidék tájnyelvi jellegzettségeivel. Kár volna, ha Penavin Olga és tanítványai nem folytatnák továbbra is a nyelvjárás-gyűjtést ezen a területen, mert a száztizennyolc kérdőív anyaga is azt bizonyítja, hogy megérné a fáradságot. A szerémségi magyar szigetek nyelve értékes üzenet a Duna és a Száva közéről valamennyiünknek, de egyben példamutató munkának is a gyűmölöcse mind a kutatás, mind pedig az anyagfeldolgozás tekintetében.

MATIJEVICS LAJOS

A TÖKÉS TÁRSADALOM KRITIKÁJA

C. WRIGHT MILLS: *Az uralkodó elit.*
Gondolat, Budapest, 1972.

Ha etimológiailag vizsgáljuk C. W. Mills főművének címét, megrajzoló-dik előttünk a mű témaköre. A latin eligere (kiválasztani) infinitívusból képződött a francia *l'élite* főnévi alak,¹ amely áttételesen, a társadalmi viszonyokba szituálva annyit jelent, hogy a társadalomnak arról a kisebbségéről van szó, amely legtöbbször járul hozzá a társadalomhoz, vagy pedig legtöbbet ér a társadalomnak.

Talán itt kellene idézni C. W. Mills elitdefinícióját. Mégis úgy tartjuk helyesebbnek, ha bevezetőül röviden ismertetjük az elitről alkotott elméletek sorrendjét; pontosabban: itt csak a modern elitizmusról lesz szó, melynek gyökereit az arisztokráciának a francia burzsoá forradalom ellen irányuló reakciójában találjuk. De Mestre és De Bonald tanítása eklatáns példa erre. Később a soreli (a »morális elit«), paretoi (az »elit cirkulációja«), michels-i (»minden emberi célszervezetben immánens oligarchikus vonások találhatók«), moskai (törvénye a »kevesek vezető szerepéről«, saint-si-

moni (»technokraták elitje«) és a liberális elítteóriákban (Veblen, Mannheim, Schelsky stb.) kerül kifejezésre a társadalmi viszonyok bürokratizációs tendenciájának felismerése. *Az uralkodó elit* című Mills-mű adalék az általános elítteelmélethez. Kitérő polgári szociológus által pesszimiztikusan, kiutat nem találó módon megrajzolt problémavizsgálásról van szó, amely a huszadik századi amerikai társadalom viszonyait tárgyalja.

A szerző, az amerikai »kritikai szociológia« egyik legjelesebb képviselője.² A szociológia funkcióját vizsgálva arra a megállapításra jutott, hogy az ideológiai funkció (szerte ugyanis a szociológiának két funkciója van: 1. bürokratikus és 2. ideológiai) egyik tartalmi összetevője a hatalom adott rendjének a kritikája. Ezt a társadalomlátási nézőpontot két konstituensre bonthatjuk C. W. Mills esetében: Marx szociológiai hatására egyfelől és a szerző történelmi beállítottságára másfelől. Ezek azonos mértékben determinálják C. W. Mills munkásságát.